

УДК 336.71.078.3

Бодрецький М. В.

Міжрегіональна Академія управління персоналом

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

У статті розглядається розвиток банківського сектора, фінансова стійкість банків, що дозволить виявити проблеми та знайти шляхи вирішення виявлених проблем в сучасних економічних умовах. Виявлено, що неякісна реалізація окремих функцій буде свідчити про деформації в банківській системі. Вдале визначення негативних факторів в майбутньому дозволить забезпечити ефективне та стійке функціонування банківської системи України.

Ключові слова: стійкість, фінансова стійкість банку, фінансова стійкість банківської системи, стабільність.

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку економіки, яка характеризується постійним зростанням фінансових, а також кредитно-грошових потоків, робиться акцент на функціонування банківських інститутів, що призводить до необхідності аналізу широкого спектру інформації з метою визначення оптимальної стратегії діяльності. При цьому виникає потреба врахування впливу безлічі різноманітних за своєю природою факторів.

Питання змісту стійкості банківської системи в наукових дослідженнях до цих пір не отримало однозначного трактування. На нашу думку, дискусійний характер даної проблеми визначається тим, що до теперішнього часу не вироблені теоретико-методологічні основи розуміння стійкості економічних об'єктів.

Як показав огляд економічної літератури проблемами забезпечення фінансової стійкості банків приділяли увагу такі вчені, як: В. Рисін, В. Вітлінський, В.В. Коваленко, О.П. Тимошенко, І.М. Васюкович, М.Н. Крейніна, Н.М. Шелудько, Є.В. Склеповий та інші. Але, незважаючи на численні публікації з даної проблеми, на сьогодні у вітчизняній економічній літературі залишаються дискусійним та недостатньо розробленими як в науковому, так і в практичному аспекті питання стосовно забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз сучасного стану банківської системи, визначення факторів, які впливають на фінансову стійкість банків, що надасть змогу підвищити ефективність діяльності банків.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, поняття «стійкість» досить широко застосовується в науковій і практичній діяльності. Відомо, що в побуті стійкість трактується як непорушність, незламність, сталість, перебування в незмінному стані. Таким чином, можна припустити, що стійким об'єктом у самому приближеному вигляді буде вважатися той, який знаходиться в незмінному стані, який захищений від будь-яких впливів. Однак отримане трактування не враховує повною мірою ряд моментів, найважливішими з яких є наступні: системний характер досліджуваного об'єкта, а також наявність постійно мінливих зовнішніх і внутрішніх процесів, які зачіпають банківський сектор.

Проблема стійкості виникає при відхиленні системи від початкового стану. При цьому стійкість стану системи визначається з її поведінки, після отримання початкового впливу зовнішніх факторів (збудників), коли система відклоняється від початкового стану. У русі реакції на зовнішні збудники система або віддаляється від рівноважного стану, або знаходиться в приближеному до рівноважного стану, або повертається в рівноважний стан. Відповідна поведінка системи і буде характе-

ризувати її стійкість або нестійкість [4].

Зокрема, фінансова стійкість повинна бути не лише короткочасною ціллю банків, а й стратегією їхнього розвитку. Належний рівень фінансової стійкості банків є відображенням їх вискоєфективного функціонування, достатнього нарощування фінансових ресурсів та раціонального управління ними. На фінансову стійкість банківської системи впливає безліч факторів, які залежно від якісних характеристик їх впливу мають як позитивне, так і негативне значення.

Виходячи з цього, цілком закономірним є підхід зарубіжних і вітчизняних вчених до дослідження проблем фінансової стійкості банківського сектора в руслі концепції економічної рівноваги.

Будучи однією з його складових, стійкість характеризується збалансованим станом системи. Це знайшло відображення у визначенні стійкості і банківської системи. Так, наприклад, у ряді робіт стійкість банківських структур асоціюється з їх здатністю перебувати в якомусь стабільному стані, або ж в рівновазі. Під нею розуміють стан системи, близький до стагнації, або ж стійкість визначається з позиції рівноважного впливу сукупності зовнішніх і внутрішніх факторів.

Банківська система, як і будь-яке інше соціально-економічне явище, що володіє ознаками системності, відноситься до розряду динамічних систем. При цьому відповідно до загальноприйнятих підходів до системної класифікації банківської системи можна віднести до складних систем, що поєднує в собі елементи детермінованих систем і систем імовірнісного типу. У сучасній науковій літературі обґрунтовано, що економічні системи є багатofакторними за природою. Поведінковий характер національної банківської системи дає змогу ряду науковців виділити типи її поведінки, виявивши динаміку процесів, які в ній відбуваються. Ці процеси поряд із зовнішнім середовищем можуть надавати як позитивний, так і негативний вплив на банківську систему. При посиленні негативного впливу, система перестане бути стійкою, або знаходитися в стані рівноваги. Порушення рівноваги веде до динамічного розвитку системи або до прояву кризи. Представляючи собою одну з фаз життєвого циклу будь-якої системи, в тому числі банківської, криза, з одного боку, є найважливішим елементом саморегулювання, з іншого – формує основу для подальшого розвитку, виконуючи стимулюючу функцію при переході до нового стану рівноваги [5].

Виправдана, на наш погляд, позиція тих авторів, які досліджують стійкість банківської системи не як якоесь статичне явище на даний момент часу, а виходячи з здатності повертатися в початковий стан після виходу з нього в результаті будь-якого впливу. При цьому під вихідним станом нами розуміється повноцінність виконання

банківською системою притаманних їй функцій. Стійкість банківської системи розглядається як стан, що дозволяє ефективно і повноцінно реалізувати функцію банків як кредитно-розрахункових установ в руслі забезпечення економічного зростання.

Загально визнано, що ступінь розвитку банківської системи залежить від стану економіки. При скороченні обсягу промислових і торгових операцій відбувається відповідне зменшення грошових потоків, що проходять через банківський сектор, скорочується обсяг депозитних, кредитних, валютних та інших операцій. У даній ситуації зниження обсягів операцій банківської системи було б неправильно розглядати як прояв її нестабільності, оскільки це природна реакція ринкової інфраструктури (до якої без сумніву відноситься банківська система) на загальний стан економічного базису (виробництва) [4].

Стійкість банківської системи може виявлятися і в разі її поживлення при зниженні загальної ділової активності. Наприклад, в умовах посилення ролі держави через систему державних спеціалізованих банків з метою проведення відповідної економічної політики. З іншого боку, різноспрямований розвиток виробничого і банківського секторів буде свідчити про можливий прояв кризових явищ.

Таким чином, на основі вищесказаного є доцільним охарактеризувати стійкість банківської системи як термін, під яким розуміється якісна характеристика, що відображає здатність банківського сектора повноцінно виконувати притаманні йому функції і протистояти деструктивним коливанням внутрішнього і зовнішнього середовища. У зв'язку з цим є доцільним в процесі нашого дослідження торкнутися питань про функції, що виконуються банківською системою. Більш того, з'ясування даного питання дозволить торкнутися якісної складової стійкості банківського сектора.

Специфіка банківської системи ґрунтується на синтезі складових її елементів. Однак банківська система не тільки представляє собою цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів, а й активно взаємодіє із зовнішнім середовищем, будучи, в кінцевому підсумку, одним з вихідних елементів більш складної системи. Здається, що з урахуванням цієї обставини необхідно погодитися з думкою тих вчених, згідно з яким, функція не тільки відображає взаємодію між елементами цілісної системи, а й взаємодіє з іншими системами, що забезпечує її стійке існування. Таким чином, зміст даного поняття включає в себе крім специфічних властивостей об'єкта, дослідження та його взаємодії з об'єктами зовнішнього середовища [3].

До загальних функцій банківської системи, на наш погляд, можна віднести: регулюючу, стимулюючу і контрольну. Регулююча функція банківської системи проявляється у здатності останньої відповідно до цілей державної політики спрямовувати кошти виключно на пріоритетні напрями розвитку економіки. Мобілізуючи грошові накопичення населення, інших господарюючих суб'єктів, банківський сектор на основі проведеної грошово-кредитної політики регулює рух грошових потоків, впливаючи на розмір емісії грошей, зміну грошової маси, у тому числі її готівкової частини, а також швидкості обігу [1].

Стимулююча функція банківської системи тісно пов'язана з регулюючою і проявляється в її здатності створювати стимули для залучення і накопичення грошових коштів економічних

суб'єктів. За допомогою даної функції банківська система здійснює раціональне використання залучених коштів шляхом розподілу між тими господарськими структурами, які найбільш повно відповідають інтересам банківських інститутів. При здійсненні заходів щодо грошово-кредитного регулювання банківська система поряд з іншими економічними субсистемами активно впливає на розширення ємності ринку, стимулює зростання масового споживання, пом'якшує циклічні коливання економіки та сприяє досягненню стабільних темпів розвитку економіки.

Характер банківських операцій і послуг практично завжди пов'язаний з рухом, оцінкою або аналізом грошових коштів як власних, так і позикових. Це прийом депозитів, видача кредитів, нарахування відсотків, здійснення платежів і багато іншого, що завжди передбачає ретельний контроль за правильністю розрахунків і збереженням заощаджень, а, отже, є основою реалізації контрольної функції банківської системи.

До специфічних функцій банківської системи доцільно віднести наступні: функція перерозподілу грошового капіталу; розрахунково-платіжна функція; функція створення банківських грошей.

Роль і значення сучасної банківської системи в економіці, численні і різноманітні операції, що здійснюються її елементами, часто дають багатоліке подання призначення банківської системи. Тим часом, визначення сутності будь-якого досліджуваного об'єкта передбачає розкриття його головних якостей. По відношенню до банківської системи однією з таких головних якостей виступає її здатність до мобілізації грошових накопичень і перетворенню їх в функціонуючий капітал. Акумуляуючи тимчасово вивільнені в процесі відтворення грошові кошти господарюючих суб'єктів, індивідуальні накопичення домашніх господарств, банківська система знову залучає їх до кругообігу, спричиняючи тим самим вплив на розвиток економічної системи. Перетворення приватних, незначних за своїм розміром накопичень в грошовий капітал і його трансформація в позиковий, функціонуючий, стало можливим завдяки природі самого капіталу, закономірностям його кругообігу.

В економіці постійно присутній вільний капітал, джерелами якого виступають тимчасово вивільнені в процесі відтворення грошові суми, заощадження населення, а також накопичення держави. Нездатні самі по собі функціонувати як грошовий капітал, вони, завдяки банківській системі, об'єднуються у великі суми. Ця властивість дозволяє виділити в якості однієї з головних функцій, притаманних банківській системі, функцію перерозподілу грошового капіталу. Здійснюючи її, банківська система виступає в ролі фінансового посередника, направляючи недіючі грошові накопичення в найбільш рентабельні та прибуткові галузі та сфери.

Найчастіше фінансове посередництво розглядається економістами виключно з позиції діяльності комерційних банків. Не заперечуючи роль і значення кредитних організацій в процесі переливу грошового капіталу, які є до того ж основним елементом банківської системи, тим не менш, хотілося б підкреслити, що тільки в рамках останньої перерозподіл грошових коштів виступає дієвим засобом стимулювання розвитку економіки, прискорення науково-технічного прогресу та підвищення рівня життя.

Виконуючи функцію перерозподілу грошового

капіталу, банківська система сприяє зниженню ризику невизначеності у господарській діяльності економічних суб'єктів. Це досягається шляхом формування вигідних умов вкладення коштів для власників, ретельним відбором банками потенційних позичальників, наявністю в їх розпорядженні необхідних грошових ресурсів, що задовольняють потреби останніх як по терміну, так і за розміром. Виключення з процесу перерозподілу капіталу банківської системи істотно підвищило б сукупні ризики контрагентів.

Розглядаючи розрахунково-платіжну функцію банківської системи, необхідно відзначити важливість останньої в організації централізованого варіанту розрахунків, реалізованого через систему Національного банку України.

Проведення розрахунків між банками через кореспондентські рахунки, що відкриваються в системі національного банку, дозволяє контролювати і регулювати грошовий обіг в економіці. Це особливо важливо в умовах зростання економічної активності господарюючих суб'єктів з метою недопущення виникнення кризи неплатежів.

Участь банківської системи в готівково-грошовому обороті не тільки забезпечує чітке касове обслуговування господарюючих суб'єктів, але і сприяє визначенню потреби економіки в готівці, що досягається шляхом складання комерційними банками прогнозів касових оборотів готівкових грошей, що надходять до кас кредитних організацій і використовуються з них. Розраховані банками прогнози касових оборотів групуються до зведеного прогнозу розрахунково-касовими центрами з обслуговування ними територіями, підрозділами Національного банку України по регіону, області, а потім коригуються. Таким чином, досягається регулювання обсягу і структури готівкової грошової маси в обігу.

Реалізація банківською системою функції створення банківських грошей відома в економічній літературі як процес мультиплікації депозитів і експансії кредиту. Його суть полягає в тому, що банківська система призначена створювати грошові кошти шляхом багаторазового збільшення нових депозитів, які вона отримує. Частина суми своїх депозитів комерційні банки зберігають у Національному банку України у вигляді обов'язкових резервів, а інші кошти використовують для активних операцій, в першу чергу – для видачі позичок. На практиці реалізація функції створення банківських грошей схильна до впливу наступних моментів. По-перше, грошові кошти створюються всіма банками спільно, тобто ми маємо справу з проявом якості, властивої всій банківській системі, а не будь-якому окремому банку. По-друге, процес створення банківською системою грошових коштів є оборотним, тобто якщо надання позичок банками веде до утворення грошових коштів в економічній системі, то їх погашення

сприяє скороченню створеної грошової маси. Потрете, в реальних умовах процес мультиплікації депозитів і створення грошових коштів проходить менш ефективно, оскільки схильний до впливу ряду факторів, таких як:

- розмір надлишкових резервів банківської системи;
- рівень обов'язкових резервів;
- попит на готівкові гроші та ін.

Здатність банківської системи впливати на розмір грошової маси активно використовується державою в здійсненні грошово-кредитного регулювання. Зміна норми обов'язкового резервування дозволяє використовувати інші інструменти дозволяє Національному банку здійснювати політику, спрямовану на стимулювання кредиту і грошової емісії (політика дешевих грошей), або на стримування і обмеження грошової маси і кредитних ресурсів (політика дорогих грошей). З іншого боку, грамотність здійснення державою відповідної грошово-кредитної політики суттєво впливає на забезпечення стійкості банківської системи.

Банківська система, виступаючи найважливішою ланкою ринкової економіки, не тільки забезпечує міжгалузевий і міжрегіональний перерозподіл грошового капіталу, здійснює депозитно-кредитну емісію, але і є ключовою ланкою розрахункового та платіжного механізму економічної системи країни. Дана обставина дозволяє виділити організацію банківською системою розрахунків і платежів в економіці як наступну функцію. Здійснення розрахунків і платежів у господарстві, покладене на банківську систему, дозволяє проводити в економіці товарообмінні акти. Будучи організатором і контролером грошового обороту, банківська система здійснює значну частину розрахункових операцій, що виникають у процесі виробництва і реалізації товарів і послуг.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що визначення та систематизація впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансову стійкість банків дозволить виявити кількісну залежність від факторів, що формують фінансову стійкість; виявити проблемні місця функціонування конкретного банку; вчасно приймати рішення стосовно напрямків поліпшення фінансової стійкості банків. Отже, виконання банківською системою притаманних їй функцій визначає прояв в економіці її специфіки і сутності. При цьому необхідно підкреслити, що втрата або неякісна реалізація окремих функцій буде свідчити про деформації в банківській системі, а відповідно, зниженні або втрати нею стійкості. Вдале дослідження і врахування вищезазначених факторів дозволить забезпечити ефективне та стійке функціонування банківської системи України, збільшити прибутковість банків та досягти мінімізації ризиків.

Список літератури:

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// bank.gov.ua](http://bank.gov.ua).
2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена Постановою Правління НБУ від 28.08.2001р. № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Барановський О. І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання : монографія / Барановський О. І. – К. : КНТУ, 2009. – 754 с.
4. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія / Коваленко В. В. – Суми : ДВНЗ «УАВС НБУ», 2010. – 228 с.
5. Тимошенко О. П. Стійкість банківської системи України: теоретичний аспект/ О. П. Тимошенко // Науковий вісник БДФА : збірник наукових праць. Вип. 4 (13): Економічні науки. – Чернівці : БДФА, 2008. – С. 59-65.
6. Дзюблук О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія / О. В. Дзюблук, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – 316 с.

7. Онищенко С. К. Теоретические основы концепции устойчивого развития банка / С. К. Онищенко // Культура народов Причерноморья. – 2007. – № 97. – С. 78-79.
8. Кривенко Л. В. Методичні підходи до визначення оцінки фінансової стійкості банківської системи / Л. В. Кривенко, О. В. Лукянець // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2008. – № 3. – С. 108-111.

Бодрецкий М. В.

Межрегиональная Академия управления персоналом

ОБЕСПЕЧЕНИЕ СТОЙКОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ

Резюме

В статье рассматривается развитие банковского сектора, финансовая устойчивость банков, что позволит выявить проблемы и найти пути решения выявленных проблем в современных экономических условиях. Выявлено, что некачественная реализация отдельных функций будет свидетельствовать о деформации в банковской системе. Удачное определение отрицательных факторов в будущем позволит обеспечить эффективное и устойчивое функционирование банковской системы Украины.

Ключевые слова: устойчивость, финансовая устойчивость банка, финансовая устойчивость банковской системы, стабильность.

Bodretskiy M. V.

Interregional Academy of Personnel Management

STABILITY PROVISION OF THE BANKING SYSTEM

Summary

The article deals with the development of the banking sector, financial stability of banks that will identify problems and find solutions to the problems identified in the current economic conditions. It was found that low-quality implementation of certain functions will indicate strain in the banking system. The successful determination of negative factors in the future will ensure effective and sustainable functioning of the banking system of Ukraine.

Key words: firmness, financial firmness of bank, financial firmness of the banking system, stability.